

כל שאלה ופירוש

י.ג.

ותמלא הארץ אותם. הל"ל ותמלא הארץ מהם מהו אותם אלא שהארץ גרמה להם לפרות ולרבות כמו שביארנו למעלה על פסוק וידגו לרוב בקרב הארץ (בראשית מ"ט). בקרבה ממש כארז"ל (שמו"ר א"ב) שהיו המצרים מבקשים להרגם ונעשה להם נס ונבלעין בקרקע והיו חורשים על גבם, ואח"כ מבצבצים ועולין שנאמר (יתרוקאל ט"ז) רבבה כצמח השדה נתחך כו', ולפי זה אלמלא לא היתה הארץ מכסה אותם לא היו רבים כ"כ, וא"כ הארץ גרמה להם שהיו מלאים כל כך, לכן לא אמר שהם היו ממלאים את הארץ אלא הארץ היתה ממלאת אותם, ונוכל לפרש עוד לשון וישרצו שאחר שמת יוסף וכל אחיו וכל הדור ההוא הצדיקים שהיו מגינים עליהם, מאז נעשו שפלים כשרצים וזחלי עפר בעיני המצריים לכן נאמר וישרצו.

(ד)

כ"ז

י"ז

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה (א, א)

הרבי הבית ישראל זצ"ל היה אומר בשם הצדיק ר' יהושע מבלז זצ"ל כי הלשון 'הבאים' בא ללמדנו שיעקב אבינו השריש בבני ישראל שלא ירגישו את עצמם כתושבים במצרים, אלא כמו שזה עתה באו. טבע האדם כאשר מגיע למקום חדש וחש כבן בית בשבתו שם, מדגיש את עצמו כתושב, מתרגל למנהגי המקום, לשפת התושבים וללבושם, מה שאין כן כאשר אינו שבע רצון מהמקום החדש ומצפה בכל רגע לשוב למקומו, יש לו תחושה של אורח ותייר. וזו כונת התורה 'הבאים' שלא נשתקעו במצרים אלא ציפו לרגע שיוכלו לצאת ולעזוב את מצרים, לא שינו שמם לשונם ולבושם. וכמו שאמרנו ויאמר אל פרעה לגור בארץ באנו' (בראשית מז, ד), לא באנו להשתקע ולהתיישב.

(כ)
י"ז
כ"ז

וזו פירוש הפסוק המובא בהפטרות שמות 'הבאים' ישרש יעקב - יציץ ופרח ישראל, יעקב אבינו השריש בבניו שיהיו תמיד בבחינת 'הבאים', שלא ישנו שמם לבושם ולשונם, עי"ז יציץ ופרח ישראל, מכח זאת פרחו בני ישראל לתפארה כעם בפני עצמם ולא נטמעו בגוים. (וכמו שאומרים בהגדה של פסח ויהי שם לגוי' מלמד שהיו ישראל מצוינים שם, שע"י שהיו 'מצוינים' בלבושם נשמרו מלהתערב במצרים והיו לגוי קדוש).

הבית ישראל סיפר על חסיד שהתלונן לפני הה"ק ר"י מבלז זצ"ל שאין לו פרנסה, יעץ לו הרבי לנסוע למדינה אחרת שם ימצא פרנסה. ברם התנה עמו, שיכתוב אליו תכופות. נסע החסיד והצליח בפרנסתו וכתב לרבו שאכן הפרנסה בריוח אולם מבחינה רוחנית אינו מרוצה,

חסרה לו האוירה והחבורה החסידית, לכן ברצונו לשוב. הרבי השיב שיחזק את עצמו וישאר. אחר תקופה כתב החסיד כי ב"ה התאקלם במקום החדש, ורכש לו ידיים. ציוהו הרבי שיעזוב מיד את המקום וישוב לעירו. לתמינת החסיד מדוע כל זמן שהרגיש שלא בנוח כזו ומנוכר הורה לו להשאר ואילו כעת מצוהו לשוב. השיבו הרבי: דוקא משום כך, כשהרגשת שאין זה מקומך, לא חששתי שתושפע לרעה. אולם כאשר הנך מרגיש בנוח, יש לחוש שמא תשקע שם ותסור מדרך הישר.

כ

כ

השואל יותר מדברי חז"ל גופא, שכל
אשה ישראלית ילדה במצרים ששה
ילדים בכרס אחד, והיינו ממנין הבכורים,
פטרי רחם, שנמנו בפ' במדבר, וצלה
מספרם לעשרים ושנים אלפים וכמה
מאות, וזה בשעה שנמנו כל יצא צבא
בישראל והיה מספרם שש מאות אלף
ועוד כמה אלפים, והבכורים נמנו מבן
חודש ומעלה, וב"י נמנו רק מבן עשרים
ועד בן ס', וכבר כתבנו, שצריך להוסיף
על מספר ב"י הזכרים כהנה, ר"ל עוד שש
מאות אלפים של הטף והזקנים (אבל לא
את מספר הנשים, מכיון שגם הבכורים
נמנו רק הזכרים), וממילא יוצא דבר תמוה
מאד לפי המושגים של פו"ר והאידנא,
והיינו בשעה שמשפחה בינונית כהיום
מגדלת לכל היותר חמש נפשות, ויש על כל
בכור לערך ד' פשוטים, — היו ביוצאי
מצרים רק עשרים ושנים אלפים בכורים
על מליון ושתי מאות אלפים — המספר
הכללי של הזכרים יוצאי מצרים, או —
במלים אחרות, שכל אשה, שילדה בכור,
ילדה אחריו חמשים וחמשה ילדים (שהרי
היו רק 22 אלפים אמהות — שהבכורים
פטרו את רחמן — ולהן נולדו מליון
ושתי מאות אלפים זכרים, וכשנחלק את
הסכום הזה על 22 אלפים אמהות יוצא
55 בקירוב, היינו, שכל אשה ילדה 55
בנים), ומכיון שכימי משה חי האדם
בממוצע שבעים — שמונים שנה,
וכנאמר בתפלה למשה: "ימי שנותינו
בהם שבעים שנה ואם בגבורת
שמונים שנה" (תהלים צ') — הלא
אי אפשר לאשה להתעבר וללדת בימי
חיה הקצרים יותר מעשר פעמים, הרי
יוצא שכל אשה ילדה ששה בכרס אחד

(3) אצלם
פ"א

(1) ובני ישראל פרו וישרצו
וירבו ויעצמו במאד מאד. כל אחת
היתה יולדת ששה בכרס אחד (שמ"ר
פ"א), סמך לדרשה זו — השש תיבות
מפרו עד מאד, ופעם ענה מו"ח הגאון
האמיתי מרן ר' אליעזר גורדון זצוק"ל
אב"ד ור"מ דטול' תשובה נצחת לכסיל
מתחכם, שפטפט נגד דברי חז"ל אלה,
באמרו שהם רחוקים מן המציאות, ואף
שהוא מאמין, שב"י פרו ורבו במצרים
| שלא כדרך הטבע, שהרי המספרים
הסטטיסטיים מראים על זה (וחלילה
למשכיל מתחכם לכפור בסטטיסטיקה!),
היינו שב"י באו מצרימה כשבועים נפש
ושהו שמה רד"ו שנה, ובפ"ר טבעית
הי' צריכים להיות בצאתם ממצרים אלף
ומאתים או, לכל היותר, אלף וחמש מאות
נפש, והסטטיסטיקה מראה, שיצאו משם
שש מאות אלף רגלי (היינו יוצאי צבא
מבן כ' עד בן ס'), ואם נוסיף עליהם
לערך כהנה זקנים וטף — יעלו למאה
ועשרים רבוא, ויחד עם הנשים יעלו
לכח"פ לשתי מאות וארבעים רבוא, ר"ל
שני מליון וארבע מאות אלפים נפש,
וממילא מוכרחים להודות, שב"י פרו
ורבו במצרים שלא כדרך הטבע, אבל
קשה לו להאמין, שכל אחת מנשי ישראל
במצרים ילדה ששה בכרס אחד, או ענה
לו מו"ח הגאון זצ"ל, שיש ראייה שאין
עליה פרכא מהסטטיסטיקה (הנאמנת על

(את הנשים הבכורות לא חשבנו, כי לא
חשבנו את מספר הנשים בכלל, ורק מספר
הזכרים עם הטף והזקנים, וכן רק את
מספר הבכורים הזכרים). השואל המסתפק
נאלץ דומיה, כאשר שמע את המספרים
האלה ואת היחס הפלאי של הבכורים אל
המספר הכללי, ודבר זה מצוה לפרסם
ברבים.

(4)
א"ל

מהרגיל אט"ז ועלום ממנו הגם שאין צדק בה) הריבוי, וכן
הראוי הם היו ראויים להיות חזקים יותר מהם, ומעשה בהכרח
להתחכם עליו, וכפ"י חיצת ממנו חזרת אל עלום ולא לאומרו
רז כי בסמוך הוא אומר פן ירבה כח, עוד ירבה צאמרו רז
ועלום ממנו פי שגדולתם וריבויים מהם היה, והכוונה בזה
כי בזה להודיע אותם כי יש להם חזק בישראל, והחטון להקדים
טענה לכל ואמרו אליו עמו או כל דואה מעשיו נכריים כי בזה
כח יעמוד ויקח עם אחד השוכן בקרבו ויעבדו בו עבודה עבד,
לזה אמר הכה עם בני ישראל זה עלמנו וצאנו משלנו הוא כי את החיות
אנחנו בשמי רעב וכל מה שנתרבה ממנו הוא ג"כ כי בעי' נפש
|| בזה לגור בחרץ, ומעשה יחזיק בישראל בחזקה שטמה טענה

ויתחכמו לו לשנות לו כעוד צעירותם.

עוד ירבה צאמרו הכה עם וגוי עז"ה כי עם זה
משונה מכל העמים כי שאר העמים יתעברו צניהם ואין להם עם
שאלו צו תעריבה גדול מקמה עמים אשר לא כן עם ישראל, והוא
אומרו הכה עם כולו בני ישראל (ה) ואין זר אחס, ואומרו רז ועלום כה)
פי' כי באלמנשת היוחס עם אחד ומיוחד כה) הגם שיהיו מעטים
בשרך שאר האומות יחשבו לרבים ועלומים מהם לזר שבה כל אחד
יחזק נפשו על אחיו, וזה ידוע לירדש ערך מלחמה, עוד ירבה
צאמרו רז ועלום, רז שמתרבה שלא כדרך העולם, והנה מעט
העולם כאשר יולדו רבים ויהיו חשי כח בן צנחניה הולדים בין
בצנחניה הוליד כה), ולא ולמד מהאומות כדוע לטבעיים, ומעשה
| אין מיוחד לריבויים כי סופם להתמעט, וכי יהיו רבים אין צדק
כח לחזק לריבויים, לזה אמר ועלום פי' הגם שבהם מתרבים ביותר

(2)

(5) אלי סלר

(6) הרמ"ש

וי"ו לפי שראו איצטגניני פרעה וכו'.
וקשיא אחר שראו שהיום נולד בן שיושיע להם
— כל שכן שיוכלו לראות אם מישאל אם
מהמצריים²⁰¹, ויראה לי מפני שבת פרעה גדלו,
ומפני כן נקרא בן לבת פרעה, כדכתיב בדברי
הימים (י"ב, ה' י"ט) "אלה בני כתייה ירד וגו'²⁰²,
לפיכך לא היו האיצטגנינים רואים על תולדות
אם מישאל — שהרי נקרא בן לבת פרעה, וגם
לא אם מצריים הוא — מפני שילדה אותו
יובדד (להלן ג' כ), ולא היה מורה האיצטגנינות לא
שהוא מישאל ולא שהוא מצרים, שהרי
ממשה למדו (מנלה יג) 'המגדל יתום בתוך ביתו

כאילו ילדו²⁰³.

(203) וכן כתב בנבירות ה' ס"פ טז [ע"ה], ושם הוסיף עוד הסבר, וז"ל: "ועוד

כאשר חדע מדרגת משה רבינו ע"ה במה שהוא נבדל מכלל ישראל במעלה שלו, ולא נשתתף עם שאר
ישראל במעלתם [ראה ג"א להלן יח. א. אות ז ושם בהערות], לא היו יכולים לדעת אם מישאל אם
מאומות, כי לפי מדרגתו לא היה לו צורך משתתף עם שאר ישראל. והבן זה הענין." (1) כי אחרון היה

וא"כ דרך שלהבת שראה בתוך הסנה
שתהא נאחזת גם בצדדיו ותגדל עוד האש,
וא"כ הא שהאש נעשתה חלשה על כרחך
שטבע הסנה הוא שהוא מכלה מאש, והוא
פלא²⁶.

ובנה ראה משה שתי ראיות, תחילה ראה
לבת אש בתוך הסנה, והרי יודע שלא בא
אדם לכאן והדליק אש בתוך הסנה, וא"כ
התבונן שהוא מראה אלהות. וראה עוד
הפלא השני שהאש נפחתה מעט מעט בלא
טעם ע"פ הטבע (וגם מאחר דכתיב "וירא
מלאך ה' אליו" הרי מבואר שהבין כי הוא
מלאך נראה בזו הצורה, כדי ללמדו בינה).

(ג) את המראה הגדול הזה מדוע לא
יבער הסנה: צדדי הסנה, מדוע האש
שבתוך אינה אוחזת²⁷ גם את צדדי הסנה.
והנה, על הראיה הראשונה לא סר לראות

מדוע דולק אש בסנה ואדם אין להדליק
את הבערה, כי הבין שהוא²⁸ בא
להראותו שאש הדין וגזרת המלוכה²⁹

לבה ובערה בתוך הסנה שהן³⁰ עמו
ואחיו השפלים והנדכאים. אמנם על
הראיה השניה לא יכול היה להבליג את
ונוחו לראות איך הגזרות³¹ כלת

ונפתחות³², ואם היה רואה שישראל³³
כלים ח"ו לא היה תמה מדוע הגזרות
שקטו, שהרי אין עוד על מי לחול וכל

מה שישראל נפתחים והולכים כך הגזרות
נתמעטות, אבל ראה שהאש כלה ונפתחת
כלי טעם שישראל עמו אינם כלים כלל,
ואם כן היאך יהיו הגזירות כלין. וזהו

השאלה "מדוע לא יבער הסנה"³⁴ ומי
מעכב למלכות לכלות את ישראל ח"ו.
וביקש לראות בסנה מי מעכב שהאש לא

תהא נאחזת בסנה, ומזה יבין מי מונע
לכלות את ישראל.

(ד) מתוך הפנה: מאותו המקום שהלכת

(ב) מלאך ה' אליו: ביהוד לו', כי היו
עמו עוד משרתים ועבדי יתרו⁸, אבל לא
התראה הענין רק "אליו", וכדאיתא בריש
מסכת יומא (ד, ב): "קול לו קול אליו",
משה שמע וכל ישראל לא שמעו⁹,

(עכ"ל). וכן כאן המראה הלז היה רק
"אליו", וכן הוא ברבה כאן (ב, ה)¹⁰.

בלבת אש מתוך הסנה: 'מן הסנה' או
'מעל הסנה' מיבעי. אלא פירוש "מתוך
הסנה" — מאמצע הסנה דוקא ולא מצדדי

הסנה, כמו "ועץ החיים בתוך הגן"
(בראשית ב, ט)¹¹, ועוד עיין בראשית
(לז, ז)¹². ראה שבתוך הסנה להבת אש¹³

חזקה ועזה כדרך האש בשעה שנאחזת
בתקפה. ומ"מ אינו אלא "בתוך הסנה"¹⁴,
וענפי הסנה מכאן וכאן שלמים והאש אינה

נגעת בהם¹⁵.
וירא והנה הסנה בוער באש והסנה איננו

אכל: אם נפרש שהסנה דולק ואינו נאכל
אין מדויק הלשון "איננו אכל", 'איננו

נאכל' מיבעי¹⁶. ותו, הא בסמוך קאמר
"מדוע לא יבער הסנה" והיה לו לומר
'מדוע לא נאכל הסנה'¹⁷.

אלא הפירוש, שראה שהסנה בוער באש,
מלשון "כי יבער" איש שדה וגו'¹⁸
(להלן כב, ד), היינו שהסנה מכלה את

האש²⁰, שראה מתחילה "בלבת"²¹ וכרגע
נעשתה האש חלשה מעט מעט. ואין
פירוש "והסנה בוער באש" כמו "וההר

בוער באש" (דברים ד, יא)²², דשמוש ב"ת
מורה פעם במקום "את"²³ ופעם במקום
"עם"²⁴.

והסנה איננו אכל: שאם היה הסנה "אוכל"

בשלימות מחמת לבת אש שראה תחילה,
ניחא מה שאח"כ נעשתה האש חלשה,
ל שהרי שוב אין לה במה להתלהב הרבה,
אבל הרי הסנה משני צדדיו הוא קיים²⁵,

(6)

האש
לפי

ו

ו

ו

ו

(3)

ההשגחה. וכבר ביארנו בחיבורנו על שיר השירים (ה,ח) על הפסוק "אם תמצאו את יודי מה תגידו לו" — שהמה³⁶ רואים השגחתו יתברך עלינו יותר ממנו, והיינו משום שאופני השגחתו נראים שם³⁷ ולא אצלנו.

(ד) ויאמר אל תקרב אלם: אל תקוה ולא תרצה לעיין בענין נשגב הלז אם לא באופן³⁸ זה.

77
אש שם³⁶, משם קראו אלהים, והשיבו על השאלה כאשר יבואר בפסוק ו'. אכן הראה בזה שקראו מן המקום שלבת אש שם, להשכילו שהשגחתו שורה גם במקום המלכות והגזירות³⁶, להטותם ולאחוז ברסן כשהשעה צריכה, וכענין שאמרו (מגילה כט,א) 'כל מקום שישראל גולין שכינה שם, ולא יהא סבור שהשכינה מחוץ למקום מלוכה ושומרת את ישראל שלא יגיעו להם הגזירות לכליון, אלא שהשכינה בפנים ומטה הגזירה כפי

8
אמר
הרב
And Moses hid his face because he was afraid to look toward God. Chazal differ regarding whether Moses' refusal to see the Shechinah was praiseworthy or not (Berachos 7a). According to R. Yehoshua ben Korcha, Moses should not have turned away, while R. Yonasan maintains that it was Moses' fear of looking at the Shechinah which merited his becoming the greatest of the prophets. Initially, it is difficult to fathom R. Yonasan's opinion. Why was Moses' hiding his face considered such an exalted act? The fire of the bush was burning. The infinite light called to him. The Master of the Universe waited. ~~at~~ Moses' face remained hidden.

The Master of the Universe was ready to reveal himself to Moses in His true absolute entirety. Moses had the opportunity to experience all that was hidden, to understand with clarity the ways of God, His justice, and how He leads creation. All questions would be answered, every truth (open question) resolved. Instead, Moses hid his face. He did not want all questions answered and all mysteries to disappear.

Moses trembled in the face of complete knowledge. What frightened him?

Moses was afraid that had he not turned away he would lose the attribute of chesed, the feeling of empathy and love regarding his fellow. He was afraid to delve too deeply into God's attribute of justice, because if he were to understand this attribute completely, he would recognize that in truth there was no evil in the world. He would know that the pain man experiences is only for his good. He would see clearly the deeds of the 'Mighty,' Rock are perfect for all His ways are just (Deut. 32:4). The name justice would transform to the name mercy. Moses would then perceive the world in the same way that God looked at the world on the sixth day of creation: And God saw everything that He made and behold it was very good (Gen. 1:31) — and Chazal say very good refers to death (Berachos Rabba 9). Were Moses to see the world in its entirety, death, sickness, poverty, suffering and loneliness would all appear good, with purpose and significance.

If he had this knowledge, Moses could not perform chesed with a poor person, because he would understand why poverty was appropriate for the person. He could not have mercy on sick people, because he would have complete understanding of why God inflicts sickness and the objective of such pain. Under such conditions, he would have no understanding or sympathy with the sinner, and could not entreat God on their behalf. He would see with clarity the righteousness of God's judgment. Moses would not be able to pray on behalf of the people because he would perceive that the very request was absurd.

Mercy and love have their basis in man's lack of understanding, in his intellectual limits, in his childlike simplicity. The Torah commands, he shall provide for his cure (21:19); it is incumbent upon

us to heal the sick. Do not ask, "Why should I cure someone whom God smites with sickness?" For man, sickness is something evil, and evil must be fought. Chesed is bestowed on man with a heavy price—lack of understanding.

Moses had the choice to pursue knowledge and lose chesed, or remain without knowledge and merit chesed. He chose the latter. So great was his love for Israel that he sacrificed the most sublime of human strivings, the knowledge of God. (Beit Yosef Shail, p. 97-98)